

Vytautas MAŽIULIS

Vilniaus universitetas

PASTABOS DĖL PRŪSŲ VEIKSMAŽODŽIŲ

Neseniai (1998–1999 m.) pasirodė įdomūs prūsų veiksmažodžių tyrinėjimai:

Audronės K a u k i e n ė s „Prūsų kalbos veiksmažodžių struktūros ypatumai“ (Blt XXXIII (1) 15–36), toliau – PVS;

Frederiko K o r t l a n d t o „Old Prussian verb classes“ (Blt XXXIV (1) 17–21);

Leto P a l m a i č i o monografija „Baltų kalbų gramatinės sistemos raida“, Kau-
nas (1998), p. 217–257 (passim).

Tuo tarpu pateiksiu keletą pastabų dėl minėto A. K a u k i e n ė s straipsnio (PVS). Jame nagrinėjami pr. veiksmažodžiai su vad. kintamosiomis priesagomis (inf., praes. ir praet.), ypač du tokių veiksmažodžių tipai:

I tipas – *-ī- < -ī- | -ē* ir *-ā*, t. y. su priesagomis inf. *-ī-* iš (pirmykštės) *-ī-* bei su (3 sg./pl.) praes. praet. *-ē* ir *-ā*;

II tipas – *-ī- < -ē- | -i*, t. y. su priesagomis inf. *-ī-* iš (pirmykštės) *-ē-* bei su praes. *-i*, pvz. (inf.) *turrī-twei* „turėti“ (III kat.) resp. *turre-ttwey* „t.p.“ (I kat.).

Didžiausiame straipsnio PVS skyriuje (16–26) nagrinėjama I tipo pr. veiksmažodžiai, pvz., inf. (III kat.) *billītwei*, *druwīt*, *isstallīt* ir kt. Straipsnyje ypač daug pateikta priesagą *-īsnā* (tik III kat.) turinčių vedinių (*absergīsnan*, *billīsna*, *billijsnans*, *stallīsnan* ir kt., apie 40 pavyzdžių), suponuojančių priesagą inf. *-ī-* (III kat.), kuri čia neva buvusi tariama **-ēī-* (iš pirmykštės **-ī-*), t. y. diftongoidiškai (PVS 17); tačiau tų vedinių (visi iš III kat.!) segmentas *-ī-* (*-ij-*) niekur nėra parašytas diftongoidiškai (t. y. *-ei-*), vadinasi, jis lengvai gali būti ir iš pirmykščio *-ē-* (žr. toliau).

Tų I tipui priskirtų pr. veiksmažodžių priesagą inf. *-ī-* (III kat.!) daugeliu atveju kildinu (panašiai kaip ir R. T r a u t m a n n a s, J. E n d z e l y n a s, Ch. S t a n g a s, V. T o p o r o v a s ir kt.) iš pirmykštės **-ē-*. Tačiau tam prieštarauja A. K a u k i e n ė, priesagą inf. *-ī-* (III kat.) v i s a i s a t v e j a i s kildinanti tik iš pirmykštės **-ī-* (o ne ir iš pirmykštės **-ē-*). Taip straipsnio autorė daro remdamosi tokiu savo teiginiu: „nė viename katekizme nėra nė vienos formos su *-ē-* **bendratyje** ar iš jos padarytose formose“ (PVS 26, pabraukta autorės). Betgi toks teiginys yra klaidingas: p r i e s a g i n i s (ir šakninis) pr. *-ē-* išliko tik I kat-me (pvz. *turre-ttwey*), o III (ir II) kat-me išvirto į *-ī-* (žr. pvz. E n d z e l ī n s Senpr. valoda 26 t.). Vadinasi, iš priesagos inf. *-ī-* parašymo (III kat-me!) negalima pasakyti, ar ji yra iš pirmykštės **-ī-* ar iš **-ē-*.

Pirmykštį pr. *-ī- (bet ne *-ē-) randame parašytą diftongoidiškai (pvz. *geiwin* I, *geywien* II, *geīwans* III), kuris bus buvęs fonemos -ī- (< *-ī-) v a r i a n t a s (dial., plg. Prūsų kalbos paminklai II 251). Bet neretai jis būna parašytas kaip f o n e m a -ī- (o ne kaip jos variantas), t.y. panašiai kaip ir -ī- (iš *-ē-, III kat.). Reikia manyti, kad mirštančioje prūsų (ar bent jau paties A. Vilio prūsų) kalboje (šnektose) daugeliu atvejų buvo „painiojamas“ pr. (III) -ī- (iš *-ī-) su pr. (III) -ī- (iš *-ē-), plg. vienus parašymus (III kat-me), pvz. *madlīt* (su -ī-<*-ī-) ir *turīt* (su -ī-<*-ē-).

Taigi autorės teiginys (žr. PVS, ypač 21), kad inf. formas pr. (III) „mylėti“, „būdėti“, „sergėti“ ir daugelis kitų turi inf. priesagą pr. (III) -ī- iš (pirmykštės) *-ī-, geriausiu atveju, yra neįrodytas (plg. pvz. E n d z e l ī n s Senpr. valoda 111 t.t.).

Straipsnyje (PVS) pasiliko neanalizuota labai patikima tradicinė nuomonė, kad pr. (praes. ir praet.) formos, besibaigiančios -ē ir -ā, esančios iš *-ēj- resp. *-āj- (žr. ypač E n d z e l ī n s Senpr. valoda 112). Tokiai nuomonei bando prieštarauti PVS autorė, sakydama, kad, pvz., forma pr. (III) *kelsāi* „skamba“ turinti prie -ā p r i l i p d y t ą f o r m a n t ą -i panašiai kaip pr. (III, nom. sg. fem.) *mensai* „mėsa“ (greta *mensā* „t.p.“) esanti su prie -ā prilipdytu -i (PVS 20). Tačiau pastaruoju atveju (t.y. nom. sg. fem.) -ai (greta -ā) atsirado matyt kitaip – iš įvardžiuotinių būdvardžių (bei įvardžiuotinių įvardžių) su (nom. sg. fem.) *-āi<*-ājī (plg. PEŽ [= Prūsų kalbos etimol. žodynas] II 137 t.), plg. subst. (nom. sg. fem.) *deiwutiskai* „išganymas“ greta *deiwūtisku* „t.p.“ (plg. E n d z e l ī n s Senpr. valoda 62).

A. K a u k i e n ė s straipsnyje yra teiginių (jų dalį čia paminėjau), kuriuos dar būtina kruopščiau pagrįsti arba toliau tyrinėti. Tačiau straipsnis, apie kurį plačiau kalbėsiu kitąkart, yra įdomus ypač dėl to, kad jame i e š k o m a naujų (netradicinių) būdų spręsti sudėtingus prūsų veiksmažodžių struktūros klausimus.